

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL
Majandusteaduskond
Rahvusvaheliste suhete instituut
Kommunikatsiooni ja kultuuri õppetool

Raido Pruul

**AMEERIKA ÜHENDRIIKIDE ROLL NING EESMÄRGID
EGIPTUSES 20. SAJANDI LÕPUL JA 21. SAJANDI ALGUSES**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: professor Peeter Mürsepp

Tallinn 2015

Olen koostanud töö iseseisvalt.

Töö koostamisel kasutatud kõikidele teiste autorite töödele, olulistele seisukohtadele ja andmetele on viidatud.

Raido Pruul.....

(allkiri, kuupäev)

Üliõpilase kood: 106002

Üliõpilase e-posti aadress: raido.pruul@rocketmail.com

Juhendaja professor Peeter Mürsepp:

Töö vastab bakalaureusetööle esitatud nõuetele

.....

(allkiri, kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees:

Lubatud kaitsmisele

.....

(ametikoht, nimi, allkiri, kuupäev)

SISUKORD

ABSTRAKT	4
SISSEJUHATUS	5
1. DEMOKRATISEERIMINE JA SUHETE ARENDAMINE LÄHIS-IDAS 20. SAJANDI LÕPUL	7
2. USA HUVID JA EESMÄRGID EGIPTUSES	12
2.1 USA poliitika Egiptuses president Clintoni administratsiooni ajal	15
2.2 USA poliitika Egiptuses president Bushi administratsiooni ajal	16
2.3 Näiteid reformidest Egiptuses	20
2.4 Näiteid USAID-i programmidest Egiptuses	24
2.5 Näiteid BMENA programmidest Egiptuses	25
2.6 USA ja Egiptuse vaheliste suhete põhialused	26
3. VASTUOLUD JA KRIITIKA SEoses USA SEKKUMISEGA EGIPTUSESSE.....	28
4. ARAABIAMAADE JA EGIPTUSE SUHE USA LIITLASRIIGI IISRAELIGA	30
KOKKUVÕTE	34
SUMMARY	36
VIIDATUD ALLIKAD	38
LISAD	41
Lisa 1. Kaardid	41

ABSTRAKT

Bakalaureusetöö pealkiri on: Ameerika Ühendriikide roll ja eesmärgid Egiptuses 20. sajandi lõpul ja 21. sajandi alguses. Egiptus on olnud kauaaegne USA liitlane ja tänu oma strateegilisele tähtsusele olnud üheks suurimaks USA poolt välja antavaks välisabi saajaks. Töö eesmärgiks oli uurida, kuidas Ameerika Ühendriigid on Egiptuses püüdnud edendada läänelikku liberaaldemokraatlikku ja neoliberalistlikku ideoloogiat, aidanud tagada inimõigusi ning milliste vahenditega nende eesmärkide poole on püüeldud.

Uuringust selgub, et USA sekkumisel Egiptuse siseasjadesse on olnud Egiptuse ühiskonnale ja selle arengule märkimisväärne positiivne mõju. Peamiseks arenguabi andmise põhjuseks on riigi stabiilsuse säilitamine, läbi projektide ja reformide heaoluühiskonna loomine ning inimeste õiguste tagamine. Samuti tuleb töö käigus välja Egiptuse tähtsus stabiilsuse tagamisel kogu Lähis-Idas ning Iisraeli positsioon USA ja Egiptuse vahelistes suhetes.

Võtmesõnad: Egiptuse ja USA vahelised suhted, USA välispoliitika, Lähis-Ida stabiilsus, demokraatia propageerimine, neoliberalism, USAID jm. arenguabi programmid, Iisraeli roll Lähis-Idas

SISSEJUHATUS

Ameerika ühendriigid on mänginud alates teisest maailmasõjast Lähis-Idas üsnagi suurt rolli. Mitte ükski piirkond pole valmistanud suuremaid, frustreerivamaid ja keerulisemaid probleeme, kui Lähis-Ida. Selles viha ja võimuvõitluse katlas on mitmeid üksteisega seotud põhiprobleeme. Need on vastuolud usu, ideoloogiate, territooriumi ning vastuolud sealsete rikkuste tõttu. Motiveeritud sealsetest suurtest nafta- ja gaasivarudest ning oma tähtsa liitlase Iisraeli kohalolust, on USA seadnud selle piirkonna enda üheks tähtsaimaks huvisfääriks ja üritab igati sealses piirkonnas oma mõjujõudu suurendada. Seda peamiselt luues ja parandades suhteid autoritaarsete valitsustega, nagu näiteks endise Mubaraki valitsusega Egiptuses või Saudi Araabia kuninga Abdullahiga. Suhete parendamise põhjuseks ja peamiseks motiiviks on peamiselt see, et usutakse, et autoritaarsed valitsused suudavad kõige lihtsamini tagada riigi sisemist stabiilsust ja esindada USA huve.

Lähis-Ida on USA fookuses olnud alates teisest maailmasõjast, kui USA hakkas järkjärgult välja tõrjuma Suurbritanniat, kes oli tol ajal regioonis domineerivaks jõuks. USA tähtsus tõusis peale Suessi kriisi 1956-ndal aastal, mille tulemusel nõrgenes piirkonnas Inglismaa ja Prantsusmaa positsioon, kuid samas kasvas Nõukogude Liidu ja USA tähtsus (Nutt, 2006). Selles ajast alates on Lähis-Idast saanud USA püsiv geopoliitiline huvipiirkond. Viimaste kümnendite USA poliitika suunad Lähis-Idas on sõltunud peamiselt liitlasriikides neoliberalistlike poliitiliste ja majanduslike reformide ning projektide läbiviimisest, Iisraeli turvalisusest, üldisest regionaalsest stabiilsusest, terrorismivastsest võitlusest ja massihävitusrelvade leviku tõkestamisest. Domineerivaimatest ja tähtsaimatest põhjustest võib välja tuua suhete arendamise, inimõiguste tagamise, majanduste liberaliseerimise ja liitlasriikide turvalisuse tagamise. Enamik USA strateegilisi muresid põhinevad vähemalt osaliselt nendel punktidel. Lisaks veel on vähemtähtsamaid põhjuseid, näiteks islamistliku fundamentalismi laienemise takistamine jms. Ka ei ole erand vabaduse, demokraatia ja neoliberalistliku ideoloogia laiendamise propageerimine autokraatlikes riikides.

Käesoleva bakalaureusetöö esimeseks põhiliseks eesmärgiks on uurida, kuidas Ameerika Ühendriigid on peamiselt president Clintoni ja Bushi administratsioonide ajal püüdnud Egiptuses edendada ja propageerida läänelikku ideoloogiat, inimõigusi ja vabaturumajandust ning püüdnud seda valdavalt autoritaarses ühiskonnas juurutada. Teiseks uurimisküsimuseks on, et miks on nii erinevate kultuuridega riigid nagu Egiptus ja Iisrael USA-le nii oluliseks partneriks ja majandusliku toetuse saajaks ning mis neid kõiki ühendab.

Uurimisküsimusi on uuritud peamiselt analüüsimise ja selgitamise meetodil, kasutatud erinevate autorite arvamuste ja mõtete analüüsi ning tehtud omapoolseid järeldusi ja pakutud välja võimalikke lahendusviise. Töös on analüüsitud USA välispoliitikat Lähis-Ida suunal üldisemalt, kasutades erinevaid artikleid, valitsuse aruandeid ja teemakohast teaduskirjandust ning seejärel sama metoodikat kasutades analüüsitud Egiptust kitsamalt.

Esimene peatükk on sissejuhatav ning uurib ja selgitab Ameerika Ühendriikide rolli ja eesmärke Lähis-Idas tervikuna. Analüüsib konkreetselt reformide ja projektide ülesehitust ning viisi, kuidas protsess algusest lõpuni erinevate osapoolte abil läbi viiakse.

Teise peatüki sisuks on analüüsida President Clintoni ja Bushi majanduslikke ja poliitilisi eesmärke ning arutleb, kuidas USA on püüdnud Egiptuses läbi viia hulgal erinevaid reforme, mille eesmärk on saavutada läänemeelsel eliidil põhinev neoliberalistlik demokraatia ning riikidevaheline sõprus ja koostöö. Teiseks käsitleb USA-Egiptuse tänapäevaste suhete arenemist ning loomist ja mis on nende peamisteks eeldusteks. Kolmandaks uurib president Clintoni administratsiooni seotust Egiptusega, pöörates sealjuures erilist rõhku kodanikuühiskonna reformimisele. Seejärel vaadata G.W. Bushi administratsiooni poliitikat, keskendudes tema majanduse edendamise katsetele ning Ameerika Ühendriikide huvide esindamisele. Viimaseks heidab põgusa pilgu suurtematele reformidele ning kahe välise abiprogrammi hingeelule, mida need sisaldavad ja nad kuidas Egiptuse rahvale kasu toovad. Lõpetuseks toob peatükk kokkuvõtvalt välja USA ja Egiptuse vaheliste suhete põhialused.

Kolmas peatükk käsitleb mõningaid vastuolusid ja kriitikat seoses USA sekkumisega Egiptusesse ning Camp Davidi rahuleppe mõju piirkonnale, kui tervikule.

Neljas peatükk keskendub ja analüüsib lühidalt USA vennasriigi Iisraeli tähtsust Lähis-Idas ning tema olulisust Egiptuse ja USA vahelistes suhetes.

1. DEMOKRATISEERIMINE JA SUHETE ARENDAMINE LÄHIS-IDAS 20. SAJANDI LÕPUL

Freedomhouse'i ning ÜRO andmete kohaselt toob demokratiseerumine kaasa inimarengu edenemise ning vaesuse vähenemise. Demokraatia tingimustes valitseb kõrgem usaldus ning koostöö vaim. Autoritaarsed režiimid soodustavad terroristlike liikumiste tegevust ning pärsivad inimõigusi. Poliitilise ebastabiilsuse allikana kujutavad autoritaarsed režiimid ohtu tervele maailmale. Demokraatlikud režiimid seevastu toodavad ühishüvesid, millest võidab kogu rahvusvaheline üldsus (Seliste 2006). R. Dahl esitleb oma raamatus demokraatia eeliseid muude poliitiliste süsteemide ees. Vastavalt Dahli väidetele, demokraatia takistab autokraatliku režiimi kujunemist, kaitseb inimeste põhiõigusi ja huve, inimeste isikuvabadust ning annab võimaluse võtta moraalset vastutust eesmärgiga saavutada poliitiline võrdsus ning rahu. Demokraatliku rahu teooria kohaselt demokraatlikud riigid omavahel ei sõdi, vaid õitsevad nii majanduslikult kui ka üldise heaolu poolest (Dahl 1998, 45). Küsimus on selles, kuidas demokraatia laiendamist ellu viia.

Lähis-Ida uurija ja teadur S. Carapico on teinud ära suure töö Lähis-ida uuringute alal ning väga hästi selgitab demokraatia edendamise kontseptsiooni ja konkreetsete projektide ülesehitust ühes oma loodud tabelis. Tabeli nimeks pani ta: „Araabia demokratiseerimisprojektide baastüpoloogia.“

Tabel 1. Araabia demokratiseerimisprojektide baastüpoloogia

Valitsus	Juriidiline sektor	Tsiviilsektor
	<i>Teadustöö ja uurimistegevus</i>	
taustauuringud	juriidilise sektori analüüs	tsiviilsektori uuringud
vajaduste hindamine	inimõiguste raportid	uurimistoetused
valimiste monitooring	õigusabi	dokumentaalid
avaliku arvamuse uuringud	seadusandlikud protokollid	erinevad teadusväljaanded
parlamendi protokollimine	konstitutsionaalsed uuringud	valitsusväliste organisatsioonide registrid
	dokumentide tõlkimine	
	<i>Juhendamine</i>	
valijate harimine	ekspertide konsultatsioonid	naiste mõjuvõimu suurendamine
parteikampaaniate koolitused	õigusteaduse õpetamine ülikoolides	valitsusväliste organisatsioonide töötoad
naiskandidaatide valimisprogrammid	inimõiguste treening	teaduslikud veebilehed/käsiraamatud
teabevahetus parlamendi ja rahva vahel	kaubanduse ühtlustamine	korjanduste kasutusjuhendid
Küsitluste läbiviimine	Õiguspärased kampaaniad meedias	Meediaseminarid
	<i>Institutsionaalne tasand</i>	
Valimiskomisjonid	Kohtuprotsesside salvestamine	Mõttekojad
Parlamendi esindused	Korralik karistusõiguse süsteem	Meediakeskused
Kohalikud volikogud	Õigusaktide tutvustamine	Ülikoolid
Valimiste monitooring	Riikidevahelised institutsioonid	Kaubanduskojad ja ametiühingud

Allikas: (Carapico 2009, 7)

Eelolev tabel näitab väga konkreetselt valimisprotsesside, juriidiliste või kohtusüsteemide arendamise projektide protsesse ja toetust liberaalsetele kodanikuühiskonna osadele. Välja on toodud kolm valdkonda ning kolm etappi. Esimene analüüsib ja uurib olulisi andmeid, teine annab juhendamise faasis erinevaid ideid ning viimane ja kolmas etapp toetab erinevaid institutsioone. Näiteks kui projekti eesmärk on juriidilises sektoris välja tuua kontraste ja lahkkelisid inimõiguste vallas, siis esimene asi, mida kõigepealt peaks tegema, on põhjalikud uuringud. See võib olla näiteks juriidiline analüüs jms ning teises etapis projekt võib taas jätkata inimõiguste arendamist ja tutvustamist. Ning viimase etapina saab projekti kokku võtta ja näiteks luua inimõigusi propageeriva organisatsiooni või toetada juba olemasolevaid vms. Just läbi sellise protsessi ja etappide üritatakse Lähis-Idas demokraatiat laiendada ja edendada.

Autoritaarsete riikide valitsused Lähis-Idas on märkimisväärsed nii oma mõjuvõimu kui ka kestvuse poolest. Araabia Inimarengu 2002. aasta raporti põhjal 1980ndatel toimunud demokraatiseerimise laine, mis muutis paljusid Ladina-Ameerika, Aasia ja ka Ida-Euroopa valitsusi kahjuks enamike Araabia riikideni ei jõudnud (AHDR 2002, 2). Nendeks eranditeks olid ainult Iisrael, Türgi ning vähemal määral ka Kuveit ja Liibanon. On ilmselge, et ülejäänud Araabia riikides valitseb tõsine demokraatia defitsiit. Seda on üsna keeruline mõista, miks see nii on, kuid vastus ilmselt peitub ühiskonnakorralduses endas. Nii poliitilised, majanduslikud, kultuurilised ja sotsiaalsed reeglid ning korraldused soosivad sellist riigikorda, nagu seal praegu on. „Paljude Lähis-Ida riikide suurimateks vaenlasteks on nende endi valitsused“ (Cordesman). Autoritaarne valitsemisviis ei ole alati samasugune ja samade tunnustega, vaid võib riigiti üsnagi suurel määral erineda. Nii-öelda diktatuursed autoritaarsed riigid on Saudi Araabia, Süüria ja Iraan ning osalise autokraatia vormiga on näiteks Maroko, Egiptus ja Kuveit jne. Ehk siis totalitaarne autokraatia on Lähis-Idas pigem erandiks, kui reegliks.

Põhjuseid miks USA toetab autoritaarseid riike on üsna mitmeid. Alguse sai see juba külma sõja ajal, kui mõned sealsed valitsused aitasid USA-l oma huvisid läbi suruda. Võib öelda, et külma sõja lõpp tõi endaga kaasa USA jaoks lausa uue ajastu, kus president Clintoni juhtimisel sai eesmärgiks maailmapolitseiniku mängimine ning üha globaliseeruvamas maailmas suurriigi rolli harjutamine, eesmärgiga ühendada demokraatia ja kapitalism. Suuresti oli sellele abiks kommunismi alistamine 1990-ndatel ja Nõukogude Liidu kokkuvarisemine. Tänu NL-i kokkuvarisemisele sai vabaturumajanduse propageerimine USA välispoliitika põhiteemaks. Kuid külma sõja lõpu sündmustel olid ilmselgelt lisaks kommunistlikutele riikidele omad mõjud ka Lähis-Idale. Vaatamata külma sõja lõpule 1991. aastal jätkas USA endiselt piirkonna autoritaarsete riikide, kaasa arvatud Saudi Araabia ja Jordaania toetamist nii rahaliselt kui ka sõjaliselt. See on tegelikult üsnagi kummaline, sest miks on vaja USA-l abistada ja toetada ühtesid maailma rikkaimaid ning ebademokraatlikumaid režiime? Arvestades USA kohaloleku mõjusid ja mittedemokraatlikute valitsuste mõistmatust, siis Lähis-Ida riigid sellise toetuskampaaniaga ilmselgelt eriti rahul ei olnud. USA vaatepunktist lähtudes oli oma ideoloogiate propageerimise ja toetuskampaania eesmärgiks uute reformide läbiviimine, mis pidi lisama sealsesse piirkonda stabiilsust ning kindlustama USA huve. Nii see ka kuni G. W. Bushi ajani ka oli ja toimis. President Bush veidi muutis strateegiat ja võttis veidi sõjakama suuna ning valis vägivaldsemad vahendid, mis omakorda lõpuks viisid 11. septembri sündmusteni, kuid reformide ja USA välispoliitika põhieesmärk jäi siiski samaks.

Alates president Woodrow Wilsoni ajast peale on USA üheks põhiideoloogiaks demokraatia propageerimine. Alates külma sõja lõpust kuni tänapäevani välja on USA demokraatia arendamise poliitikaid analüüsitud väga mitmete poliitikaekspertide ja rahvusvaheliste suhete teadlaste poolt. Külma sõja alguses oli USA välispoliitika põhimureks naftatarnete tagamine, Nõukogude Liidu vaoshoidmine ja Iisraeli riigi turvalisuse tagamine ning kaudselt läbi nende probleemide toimus samal ajal ka demokraatia arendamine. Teisisõnu USA toetus radikaalsetele Araabia riikidele ei sisaldanud tol ajal veel otseselt demokraatia laiendamise ja inimõiguste tagamise plaani. Põhiline eesmärk oli jõudude tasakaalu saavutamine. Vaatamata USA toetusest demokraatlikule Iisraelile, oli USA huvi nafta vastu palju tähtsam. Tänu sellele USA pigistas autoritaarsete valitsuste režiimide puhul oma silmad kinni, et omada tähtsaid ja mõjukaid liitlasi Nõukogude Liidu vastu. Alles külma sõja lõpupoole hakati USA välispoliitikas tasapisi rõhutama inimõiguste ja demokraatia vahelist vastastikust sõltuvust ning uuteks ja esmasteks eesmärkideks said demokraatlikud väärtused ja nende edendamine.

Avalikult tutvustati USA demokraatia laiendamise plaani esmakordselt 1980-ndatel president Ronald Reagani administratsiooni ajal. Reagani ja tema järeltulija Bush seniori strateegiaks oli järk-järgult laiendada oma mõjujõudu Tšiilis, Nicaraguas ja Panamas. Ning peale Nõukogude Liidu kokkuvarisemist oli plaan sama teha ka Euroopas, näiteks Gruusias, Ukrainas ja Kõrgõstanis. Tänu USA toetusele need autoritaarsed riigid arenesid ajapikku USA peamisteks ja vastuolulisteks, kuid samas ülimalt tähtsateks poliitika subjektideks. Samal ajal vaatamata USA pikaajalisest kohaolekust Araabia riikides, jäid Araabiamaad tol ajal sellest uudest plaanist veel välja (USAID, 2002, 7).

Kui President Reagani ajal alles tutvustati demokraatia laiendamise plaani, siis ellu hakati seda Lähis-Idas viima eesotsas president Clintoniga alles 1980-ndatel. Selle strateegia või plaani eesmärgiks oli julgustada Lähis-Idas majanduslike reformide läbiviimist, mis pidid edendama rahu ja looma paremaid suhteid regiooni valitsuste vahel. Clintoni administratsiooni lähenemist Lähis-Idale iseloomustas rõhk majandusele ja majanduslikele suhetele, võrdselt nii siseriiklikele kui ka välistele. Selle strateegia juhatas sisse 1995-ndal aastal USA Rahvusliku Turvalisuse Nõukogu (NSC), kelle raporti kohaselt: „Piir USA siseriikliku ja välispoliitika on järjest hõrenemas ja me peame ellu äratama oma majanduse, et aktiivselt töös hoida oma sõjalisi ressursse, säilitada oma globaalset mõjujõudu ja me peame aktiivselt keskenduma vaid välisturgudele, kui me tahame säilitada avatud turgu ja luua oma rahvale uusi töökohti. Me

usume, et meie eesmärgid edendavad meie turvalisust, toetavad meie majanduslikku õitsengut ning muudab demokraatiat vastastikku tugevamaks“ (NSC 1995, 5). Seega oli loogiline, et ka Clintoni välispoliitika suunaks Lähis-Idas sai demokraatia laiendamine ja vabaturumajanduse arendamine. „Praeguse jõusoleva vaoshoituse doktriini järeltulijaks peab saama laiendamise strateegia - maailma vaba ühiskonna demokraatia laiendamise strateegia“ (Lake, president Clintoni rahvusliku julgeoleku nõunik).

Suurem USA toetuste laine algas Reagani ajal 100 miljoni dollariga, kuid mis Clintoni ametiajal mitmekordistus (Carothers 2000, 1). Enamik nendest programmidest kajastasid Clintoni administratsiooni järsku ja kiiret entusiasmi arendada ja harida ühiskonda, kui tervikut. See näitab tema vaba turu, demokraatia ja inimõiguste tagamise strateegia jätkusuutlikust ja selget välispoliitilist nägemust, milline peab programmide tulemus välja nägema. President Clinton uskus, et toleaeagsel generatsioonil on ajalooline võimalus muuta tervet maailma. Demokraatia ja vabaturumajanduse laienemine ning neoliberalistlik mõttemaailm võidab külma sõja üle ning seetõttu peab demokraatiat ka edaspidi kaitsma.

Neoliberalism oma olemuselt on poliitiline liikumine, mis toetab majanduse liberaliseerimist, vabaturumajandust, riigimandi erakättesse suunamist, riigi osaluse minimiseerimist majanduses, ranget eelarvepoliitikat, valitsemiskulude vähendamist jms. Neoliberalismi märksõnadeks on vähene riigi sekkumine majandusse, madal maksukoormus ning ettevõtluse edendamine (Harvey 2005, 8). Kõige tuntumaks neoliberalismi propageerijaks on USA endine president Ronald Reagan, kes sai tuntuks California kubernerina, kes tõi osariigi välja sügavast majanduslikust kriisist ning hiljem USA presidendina vähendas föderaalametkonna kulutusi, langetas maksukoormust ning elavdas majandust. Tema majanduspoliitikat sai tuntuks reaganoomika mõiste all (Reagan 2011, 124).

2. USA HUVID JA EESMÄRGID EGIPTUSES

"Ameerika Ühendriigid töötavad koos oma sõpradega selle nimel, et Lähis-idas saaks edendada rahu ja nii poliitilist kui ka sõjalist stabiilsust, võidelda ühiselt terroriohu vastu ning paralleelselt samaaegselt juhtida Lähis-ida riike demokraatia ning vabaduse poole. Loodetav reform on juba ilmet võtnud alates Marokost kuni Jordaania ja Bahreinini. Ja suur ja uhke Egiptuse rahvas, mis näitas teed Lähis-Ida rahule, saab nüüd näidata teed ka Lähis-ida demokraatiale" (Bush).

Liberaliseeritud või osaliselt autokraatlikud süsteemid on kõvasti vastupidavamad, kui arvatud. Segu pluralismist, kontrollitud valimistest ja repressioonidest Egiptuses, Jordaania, Marokos, Alžeerias ja Kuveidis ei ole ainult taoliste riikide ellujäämisstrateegiaks, vaid pigem poliitiliseks süsteemiks, mille erinevad institutsioonid, reeglid ja loogikad trotsivad tänapäeva demokraatia mudelit (Brumberg 2002, 61). See omakorda seab USA demokraatia laiendamise plaanile tõsise katsumuse.

USA on üritanud säilitada tihedaid suhteid Egiptusega alates 1970. aastate lõpust. Peamiseks põhjuseks on Egiptuse kontroll Aafrika ja Aasia mandri vahel oleva piiri üle ning ligipääs Suessi kanali kaudu Vahemerelt Punase merele. Tänu nendele olulistele aladele omab Egiptus seelses piirkonnas ülimalt tähtsat geo-strateegilist positsiooni. Egiptus on ka kõige suurema rahvaarvuga Araabia riik ning omab tugevat poliitilist ja kultuurilist mõju kogu Araabia ühiskonnale. Ka see on üks põhjus, miks on Egiptus juba ammu olnud USA huviorbiidis. Vahelduva eduga on USA üritanud läbi ajaloo riikidevahelisi suhteid järjest parandada. Egiptus oli külma sõja ajal suure strateegilise tähtsusega piirkond ning ihaldusväärne nii idas kui ka läänes. Külma sõja vältel ja president Nixon'i eestvedamisel meelitas USA järk-järgult Egiptust enda poolele ning eemale Nõukogude Liidust, mis kulmineerus 1979. aastal president Carteri poolt läbi viidud kohtumisel USA-s Camp Davidi sõjaväebaasis allakirjutatud Camp Davidi rahuleppega. Rahuleppega kehtestati rahu Egiptuse ja Iisraeli vahel ning lõpetati üle kolmekümne aasta kestnud konflikt. Rahulepe tegi Egiptusest esimese araabia riigi, kes tunnistas USA tähtsa liitlase Iisraeli iseseisvust (BBC 1979). Rahu ja poliitiline stabiilsus Iisraelis on suures osas tänapäevaste Ameerika Ühendriikide ja Egiptuse vaheliste suhete nurgakiviks. Camp Davidi läbirääkimistel osalenud poliitikaprofessor W. Quandt-i sõnade järgi: „USA ja Egiptuse kahepoolseid suhteid võib pidada tegelikult kolmnurgaks, mis seovad omavahel USA, Egiptuse ning Iisraeli riigid“ (Quandt 1990, 5).

Rahuleppele allakirjutamisega hakkas riikidevaheline koostöö jõudsalt arenema. Hoo said sisse nii majanduslikud, poliitilised kui ka sõjalised projektid. Koostöö omakorda kindlustas rahulepet Iisraeliga ning säilitas piirkondlikku stabiilsust. Vastutasuks koostöö ja kohaloleku lubamise eest Egiptuses on USA igaaastaselt jaganud Egiptusele umbes 2 miljardi dollari väärtuses majanduslikku- ning sõjalist abi, mis teeb Egiptuse suuruselt teiseks abipakettide saajaks pärast Iisraeli. Enamus sellest summast moodustab sõjaline toetus, mis on umbes suurusjärgus 1.3 miljardit dollarit. Lisaks on USA andnud Egiptusele alates 1975-ndast aastast majandus- ja arenguabi kokku üle 28 miljardi dollari (Telegraph 2011). See näitab seda, et USA püüab Egiptuse ühiskonnas igakülgset julgustada nii poliitilisi, majanduslikke, kui ka sotsiaalseid reforme. Peale lepingu allkirjastamist oli USA mõju Egiptuse majandusele otseselt tunda juba esimese kümne aastaga. 1980-ndate aastate lõpuks iseloomustas Egiptuse poliitökonoomiat kolm uutset aspekti. Esiteks oli Egiptuse majanduse vorm selle aja jooksul kardinaalselt muutunud. Kümne aastaga mindi üle sotsialistlikult korralt kapitalistlikule. Suurenes tarbimine ning seoses majanduskasvuga kaasnes koormus ka sotsiaalsetele programmidele, mis omakorda viis riigi võlakoormuse suurenemisele. Teiseks vähenes majanduses riigi osakaal ning suurenes eraettevõtluse osatähtsus (Cardoso). Kolmandaks hakkas tänu maareformile arenema allhanketeenuste süsteem, mis võimaldas ettevõtjatel väikese tasu eest hallata riigi omandis olevat vara (Ayubi 1995, 333). Näiteks 1990-ndaks aastaks moodustas kõikide eraettevõtete kapital umbes 10% riikliku sektori bilansist (Ayubi 1995, 349).

Alates 1979-ndast aastast on Egiptuse Mubaraki valitsus ennast tõestanud USA sealse piirkonna peamise liitlasena. President Mubaraki peeti Lääne silmis lääneliku mõtlemisega reformistiks, rahu sobitajaks, ilmaliku riigi ilmalikuks presidendiks, kes püüdis Egiptust integreerida ja sobitada samaaegselt nii lääne kui ka Araabia ühiskonda. Mubaraki võimul olekul kujunes tema tähtsamaiks ülesandeks Araabia maailmas Egiptuse traditsioonilise staatuse taaselustamine ning USA-ga koostöö edendamine. Näiteks üks ilmselgemaid sõpruse märke oli Mubaraki otsus toetada Lahesõda vaatamata nii rahva kui ka opositsiooni vastuseisule. Teine märkimisväärne muutus ja kardinaalne läbimurre suhetes toimus 1990. aasta augustis, kui Saddam Hussein tungis Kuveiti. USA-l oli Lahesõjas vaja endale leida liitlane, et õigustada oma relvajõudude kohalolu Saudi Araabias ning liit Egiptusega selle eesmärgi ka täitis. Egiptus saatis operatsioonile koodnimega Kõrbetorm oma soomusüksused, kes olid varustatud ja koolitatud Ameerika Ühendriikide sõdurite poolt ning avas USA-le oma

õhuruumi ning ligipääsu Suessi kanalile (Walker 1997, 150). Selline demonstratiivne toetuse väljendamine tõi Egiptuse jaoks kaasa otsesed olulised majanduslikud kasud. Näiteks pärast 1991. aasta kokkulepet IMF-ga Pariisi võlausaldaja riikide klubi kustutas umbes 20 miljardi dollari väärtuses Egiptuse võlgasid ning USA jagas täiendava 4 miljardi dollari väärtuses toetusi. Egiptuse jaoks tähendas see 50%-ist võlakoormuse kahanemist (Greenhouse 1991).

USA ja Egiptuse suhete arengul on kaks külge, üks on poliitiline- ja teine sõjaline pool. Kaks aastakümnet sõjalist koostööd ja väljaõppeid on moderniseerinud Egiptuse relvajõude ning teinud sellest ühe võimsaima institutsiooni, omades nii keemia- kui ka bioloogilisi relvi. Egiptus on tehnoloogiliselt võimeline arendama ka tuumarelvi, kuid on sellest plaanist rahalistel põhjustel seni loobunud. Egiptus on liitunud ka tuumarelvade leviku tõkestamise lepinguga (NPT - Non-Proliferation of Nuclear Weapons), mille eesmärgiks on hoida ära tuumarelvade ja nende valmistamise tehnoloogia levikut, edendada tuumaenergia rahuotstarbelise kasutamise alast koostööd ning soodustada desarmeerimist (UNODA). Egiptus kirjutas lepingule alla 1968. aastal, kuid ratifitseeris selle alles aastal 1981. Vaatamata sellele, et tuumarelv suurendaks Egiptuse julgeolekut ja tugevdaks tema sõjalist võimekust, ei soovi ta tuumarelvi arendama hakata (Landau, 2002). Egiptus on seisukohal, et tuumarelvade programmi kasulikkus ei kaalu üles sellise mahuka programmi kulusid ning selle asemel pigem keskendub koos USA-ga tavarelvastuse moderniseerimisele ning sõjaväe väljaõppele.

Esimene lahesõda aitas parandada USA ning Egiptuse suhteid ning sillutas teed veelgi tihedamale koostööle, kuid läbi aegade on USA ja Egiptuse suhete tugevus on kõikunud vastavalt riigisisestele ning piirkondlikele olukordadele nii paremuse kui ka halvemuse poole. President Clintoni valitsemise ajal suhted jäid enamjaolt positiivseks, näiteks regionaalsel tasandil Mubarak'i valitsus suuresti tervitas Egiptuse osalust Israeli-Palestiina rahukõnelustel ning siseriiklikult toetas USA rõhuasetust majanduslikele reformidele. President G.W Bushi administratsiooni ajal seevastu suhted olid palju jonnakamad. Invasioon Iraaki 2003. aastal oli kaos, mis kahjustas kogu riiki ning destabiliseeris laiemalt ka kogu Lähis-Ida piirkonda, kaasa arvatud Egiptust. Vaatamata nendele kõikumistele, rahu Egiptuse ja Iisraeli vahel ning poliitiline stabiilsus ja koostöö Egiptusega säilis nii Clintoni kui ka Bushi administratsiooni ajal.

2.1 USA poliitika Egiptuses president Clintoni administratsiooni ajal

Üheksakümnendate algul olid vaba turu ning demokraatia laienemine USA jaoks Lähis-Ida poliitika üha olulisimad komponendid. President Clinton 1993. aastal toonitas: „Egiptus on olnud meie rahva partneriks juba pikka aega. Kümme aastat tagasi ta oli kaasatud Camp Davidi rahu protsessi ning ka täna on Egiptus jätkuvalt üheks meie kõige olulisimaks partneriks. Tiheda koostööga me ka jätkame ning töötame üheskoos Lähis-Ida rahu ja stabiilsuse tagamise nimel“ (Clinton 1993). Egiptus on seelses piirkonnas ainukene piisavalt mõjukas organ, kes suudab edukalt nii majanduslikele kui ka poliitilistele läbirääkimistele kaasata ka teisi Lähis-Ida riike, mistõttu on ta USA-le väga erilise väärtusega riik. Näiteks varasemalt on teised Araabia riigid järginud Egiptuse eeskuju ning viinud läbi Egiptusega sarnaseid reforme ning üritanud juurutada mitmeid demokraatlikke institutsioone jne. Egiptusel on väga suur mõjujõud ka Araabia riikide nõukogus ning on suunanud võib-olla veidi vähem demokraatlikke riike leidmaks kompromisse oma sise- ja välispoliitika ja esindanud lääneliku maailma huve. Järglõngult on Egiptus loobunud riigi poolt juhitud arengumudelid ning toetab rohkem erainvesteeringuid nii siseriiklikest kui ka piiriüledest allikatest. Ametlikult vormistati Clintoni majanduse liberaliseerimise plaan pärast seda, kui Egiptus seisis silmitsi tõsise fiskaalkriisiga. Küll aga saavutati kokkulepe IMF-ga ning Egiptus oli nõus laenuga Maailmapangalt. Kombineeritud koos Pariisi Klubi kreditoride klubiga ja rahvusvaheliste jõupingutustega riigi majandus stabiliseeriti ning viidi läbi mitmeid reforme avatud turu loomiseks (Sowers 2000). See oli ka üheks USA majandusreformide kava otseseks osaks Egiptuse poliitiliste reformide rahastamisel. Taolised algatused olid liikuma panevaks jõuks Egiptuse turumajandusele ülemineku protsessis. Partnerlussuhetest ja turumajandusest võitsid mõlemad pooled. Näiteks laiendati vastastikust majanduslikku koostööd kaubanduse, investeeringute, teaduse ning tehnoloogia vallas. Lihtsustas Egiptuses uute töökohtade loomist ja suurendas erasektori osakaalu Egiptuse majanduses. Kõik see viis omakorda kaubandus- ja investeeringute lepinguni 1999. aastal (USA, Egiptus 1999). Seega võib väita, et majanduslikud sidemed Lähis-Idas reformide, abipakettide kui ka kaubandussidemete näol olid president Clintoni peamiseks prioriteediks. See peegeldas tema usku integratsiooni, mis on aluseks piirkondliku stabiilsuse tagamiseks. Mida liberaalsem on riik või piirkond, seda rahumeelsem ta on ning on suurem tema heaolu ja konkurentsivõime.

Alates 1970-ndate aastate algusest on USA läbi mitmete programmide ja projektide reforme toetanud väga erinevates valdkondades nagu infrastruktuuri, põllumajanduse ja

tervisehoiu jm valdkonnas. President Clintoni lähenemine Egiptuse majanduse reformimisele oli üsna jõuline ning põhiline rõhuasetus ja enamike neoliberalistlike programmide eesmärgiks oli kodanikuühiskonna tugevdamine. Keskenduti põhjalikumalt maksusüsteemi ja majanduse reformimisele ning korruptsioonivastasele võitlusele, mis tähendab, et ta püüdis Egiptust mõjutada just ühiskondlikul tasandil. Seda seetõttu, et demokraatia üheks osaks on ka ühiskonna endi initsiatiiv ja tahe võtta ohjad enda kätte ning arendada liberaalseid ja demokraatlikke väärtusi ja vabaturumajanduse põhimõtteid.

Mõned USA ametnikud nägid erasektoris ja valitsusvälistesse organisatsioonidesse panustamises ka potentsiaalset vastukaalu radikaalsetele islamitlikele organisatsioonidele ja teistele gruppidele, mis olid opositsiooniliikumise allikateks (Nadine 2006). Üheks suurimaks selliseks grupiks oli näiteks Islamistlik Moslemi Vennaskond kes oli kõige tõenäolisemaks ohuks toleaeegsele valitsusele. „Mitte keegi ei tohiks alahinnata Islamistlike äärmusrühmituste näol eksisteerivat ohtu. Seetõttu on suur osa meie toetusest on suunatud majandusreformidele, sest see on ainus edasiviiv jõud, mis suudab õõnestada islamiäärmuslaste poliitilist võimsust ning takistada nende võimuletulekut“ (Momani 2007). Seda äärmuslastest tulenevat hirmu kasutas korduvalt ära president Mubarak, õigustamaks oma agressiivset vastupanu, väites et tema partei oli ainuke usaldusväärne kaitsevall vägivaldse islami vastu, mis on piinanud tema riiki alatest alates 1990-ndatest aastatest (Gerges 2000). Seega üldiselt oli Egiptuses Clintoni administratsioonil poliitilistele reformidele üsna piiratud mõju. Vähemalt lühiajalises perspektiivis. Pikemas perspektiivis Clintoni administratsioon suutis ühiskonda veenda, et lisaks majanduslikele oli ka poliitiliste reformide vajalikkus eelduseks demokraatiale ning need tugevdasid kodanikuühiskonda.

2.2 USA poliitika Egiptuses president Bushi administratsiooni ajal

President Clintoni jõupingutused Egiptust reformida täitsid oma eesmärgi, kuid jäi siiski võrreldes G. W. Bushi administratsiooniga tagasihoidlikuks. President Bushi kahe ametiaja jooksul tema poliitika ja lähenemine Lähis-Idale tulenes suuresti 2001. aasta 11. septembri sündmustest. Need terrorirünnakud USA-le olid ajaloo suurimaks pöördepunktiks USA välispoliitikas. Rünnakud New Yorkis, Virginias ja Pennsylvanias sundis USA-d kasutusele võtma agressiivsemat ja jõulisemat seisukohta, mis väljendus näiteks Iraagi invasiooni ja terroristide peajahi näol. Egiptus, kes on USA-le piirkonnas üheks olulisimaiks liitlaseks, tundis

tänu sellele päris mitmel moel tekkinud raskust ka enda õlul. USA invasioon Afganistani 2001. aastal, millele järgnes 2003. aasta Iraagi invasioon viis pingeteni Talibani ja Saddam Husseiniga ning üldisele vastumeelsusele kogu Lähis-Idas, mis oli tõsine löök Egiptuse piirkondlikule staatusel. Vaatamata sellele jäi Egiptus Lähis-Idas peamiseks USA nõuandjaks ja liitlaseks, mis näitas, et riikidevaheline heade suhete säilitamine oli oluline mõlemale poolele.

Poliitiliste reformide läbiviimise teema tõstatas esimesena president Bush oma rahvusliku demokraatia toetamise (National endowment for Democracy) 20. aastapäeva kõnes 2003. aastal. Kõne peateemaks oli laiem piirkondlik poliitiline reform Lähis-Idas ning tõsine demokraatia defitsiit, mis oli tema väitel ka 11. septembri sündmuste peapõhjuseks. G. W. Bush: „Suur ja uhke Egiptuse rahvas on rahule teed sillutanud kogu Lähis-Idas. Nüüd on aeg näidata teed demokraatiale. Demokraatiameistrid Lähis-Idas saavad aru, et demokraatia ei ole täiuslik, see ei ole tee utoopiale, kuid see on ainus tee riiklikule edule ja väärikusele“ (Bush 2003). See väide põhines eeldusel, Egiptuse sõnadel on ka edaspidi suur mõjujõud ning omab Araabiamaades jätkuvalt juhtivat rolli. Seda sõnumit toonitas Kairo Ameerika Ülikoolis toimunud kõnes ka USA riigisekretär C. Rice: „Juba 60 aastat on minu kodumaa, Ameerika Ühendriigid, püüdnud demokraatia arvelt laiendada stabiilsust, siin selles piirkonnas, siin Lähis-Idas, kuid me ei ole saavutanud mitte kumbagit. Nüüd me võtame uue kursi, me toetame kindlalt kõikide rahvaste demokraatlikke algatusi ja püüdlusi. Ja Egiptuse valitsus peab täitma oma lubadust, mida ta on oma rahvale ja kogu maailmale andnud, anda oma kodanikele vabadus valida. Egiptuse valimistel, kaasa arvatud parlamendivalmistel peab järgima kõiki standardeid, mis on omased vabadele valimistele. Opositsioonirühmitustel peab olema õigus kogunemistele, poliitilistele avaldustele ja esinemistele meedias. Hääletamine peaks toimuma ilma vägivalga ja hirmutamiseta. Ning lubama ligipääsu rahvusvahelistele vaatlajatele ja sealjuures lubama ilma igasuguste piiranguteta teha oma tööd“ (Rice 2005). Riigisekretäri kõne toon oli enneolematu oma jõulisuse poolest ja ootuspäraselt kinnitas, et USA poliitika Egiptuses ja Lähis-Idas hakkavad oluliselt muutuma. Lisaks riigisekretärile väidab ka tuntud rahvusvaheliste suhete spetsialist ja professor K. Dalacoura, et USA-l olid nii ideoloogilised kui ka praktilised põhjused, et oma välispoliitikat muuta. Nimelt USA lootis, et need muutused ja demokraatia edendamise sammud võivad välja selgitada terroristid, kes kuulutasid globaalse sõja USA vastu. Ning lisaks toob kaasa piirkonnas esinevate tülide rahumeelse lahendamise (Dalacoura 2005, 974). See idee samuti põhineb suuresti demokraatliku rahu teoorial. K. Dalacoura väidab ka, et USA välispoliitika liikumapanevaks jõuks Bushi ajal oli neoliberalism.

Neoliberalism ühendab endas demokratiseerimise liberaalse eesmärgi ja nõ. kõva võimu rakendamise eeldusel, et liberaalne demokraatia parandab USA julgeolekut. Kõva võim on sõjaliste ja majanduslike vahendite kasutamine teiste poliitiliste organite käitumiste ja huvide mõjutamiseks (Copeland 2010). Neoliberlistid hakkasid kogu maailma tähelepanu juhtima Islamimaailma probleemidele nii igapäevale kui ka poliitikas. Nende eesmärgiks oli veenda maailma avalikkust, et Islamimaailmas on kohati tõsine demokraatia defitsiit, mis omakorda põhjustab äärmuslaste levikut. Majandusliku poole pealt olid neoliberalistide eesmärkideks turu liberaliseerimine, vabaturumajanduse arendamine, paindlikud vahetuskursid, turg mis määrab intressimäärad, varade erastamine, riiklike kulutuste eesmärgipärane kasutamine, tasakaalus eelarve, maksureformid, turvalised omandi- ning intellektuaalomandi õigused jm. (Held 1992).

G. W. Bushi administratsiooni ametnikud tihtipeale väga avalikult kritiseerisid Mubaraki valitsust. See oli kasulik, kuna see oli üheks kõige tõhusamaks vahendiks näitamaks, kuidas Egiptuse valitsus kohtleb oma kodanikke ja ühiskonda. Näiteks 2002. aastal president Bush tegi avalikuks liberaalsete vaadetega inimõiguste aktivisti S. E. Ibrahimi juhtumi, kes vangistati välismaal Egiptuse laimamise eest. Lisaks USA keeldus ka täiendavate abirahade saatmisest Egiptusesse (Snider, Faris 2011). See oli küll märkimisväärne žest, mida USA inimõiguste kaitsmiseks üritas teha, kuid samas oli see mõnes mõttes ainult suuresti sümboolne, kuna olemasoleva kahe miljardi suuruse majandusliku- ja sõjalise abi andmine endiselt jätkus. Teiseks näiteks, kuidas USA administratsioon oma pahameelt väljendas, võib välja tuua Egiptuse parlamendi liikme ja samuti liberaalsete vaadetega opositsioonipartei Al-Ghadi asutaja A. Nouri poliitiliselt motiveeritud arreteerimise. Pärast tema vahistamist 2005. aastal, riigisekretär C. Rice jättis järsku ära oma Egiptusesse kavandatud visiidi ning peatas riikidevahelised kaubanduslepingute läbirääkimised (Kessler 2005). Sellistel eespool mainitud avalikult esile tõstetud juhtudel üritas president Bushi administratsioon juhtida rahvusvahelist tähelepanu Egiptuse kodanikuühiskonnale tervikuna ning kasutas seda ühe kaitsemeetmena repressioonide vastu. Kodanikuühiskonna tähtsuse rõhutamine oli Bushi peamiseks prioriteediks ning väljendus lisaks avalikule kritiseerimisele ka mitmetes majanduslikes programmides. Enamik neist algatati juba president Clintoni ajal, kuid mõned olulised algatused nägid ilmavalgust ka Bushi ajal. Kaks olulisimat on näiteks Lähis-Ida partnerluse programm (MEPI - Middle-East partnership initiative) ja Põhja-Aafrika partnerluse programm (BMENA - Broader Middle-East and North African initiative) (Looney 2014, 243). Nii MEPI kui ka BMENA on tõendiks, et Bushi strateegiaks oli läbi riigisiseste reformide ja liitlassuhete

loomisega kodanikuühiskonna väljatöötamine ning näitab, millises ulatuses ja kui suurte jõupingutustega USA valitsus üritab Egiptuses edendada poliitilisi, majanduslikke ja sotsiaalseid reforme, mis viivad kindlalt edasi Egiptuse demokraatlikuma tuleviku poole.

President Mubarak ja tema Demokraatlik rahvuspartei (NDP) seisis 21. sajandi algul tänu tagasihoidlikele poliitilistele edusammudele silmitsi üha suureneva kriitikalaine ja survega nii rahvusvahelisel tasandil kui ka kodumaal. Kui C. Rice 2005. aastal ootamatult oma visiidi tühistas, hakkas Egiptuse valitsus tajuma tõsist ohtu riikidevahelistele suhetele ning otsustas koheselt midagi ette võtta. Kuna üheks tihedaimini välja toodud probleemiks oli senine presidendivalimiste protsess, siis püüdes suhteid uuesti siluda teatas President Mubarak ootamatult Egiptuse põhiseaduse reformimise kavast, mis võimaldas mitme kandidaadiga presidendivalimisi (MacFarouhar 2005). Mubarak väitis, et see peegeldab tema täielikku pühendumist ja toetust USA-le. See oli ka esimeseks korraks Egiptuse ajaloos, kui korraldati mitme kandidaadiga valimisi, mis oli iseenesest suur edasimineku demokraatia ja vabama Egiptuse poole.

Mubaraki jaoks oli valimiste reformimine nagu ennetav samm järjest suureneva poliitilise reformi nõudluse rahuldamiseks. Siiani esitati presidendivalimiste käigus kandidaat NDP poolt ning kinnitati NDP kontrolli all oleva parlamendi alamkoja poolt. Seejärel esitati sobiv kandidaat üleriigilisele referendumile, millega kandidaat kas jah või ei valikuga siis kinnitati või lükati tagasi (Sharp 2005). Viimasel neljal referendumil ei olnud Mubarakil mitte ühtegi oponenti ning sai rutiinselt 93-98% jah häälest.

Valimised toimusid 2005. aasta septembris. President Mubarak sai 88% häältest, mis näitas endiselt rahva toetust ja sümpaatiat kehtivale režiimile ning nende ootust muutustele. Valimisealisi Egiptlasi oli 32 miljonit, kuid realselt valimas käis vaid 6.3 miljonit. Seega jäi valimisaktiivsus üsna madalaks (23%) (Whitaker 2005). Tänu sellele on levinud ka arusaam, et need ei olnud võib-olla kõige ausamad või õiglasemad valimised.

USA toetatud valitsusi on sageli peetud ka lääne poolt kontrollitud nõ. nukuvallitsusteks. Paljud kohalikud Egiptlased olid umbusklikud president Mubaraki režiimi ja tema lääneliku poliitika suhtes ning väitsid, et võõra rahaga ei saa osta armastust Egiptlaste vastu. Rahva kannatus katkes 2011. aasta algul meeleavaldustega Mubaraki režiimi vastu. Protesteeriti nii politsei vägivalga, korruptsiooni, töötuse jne vastu. Pärast üle kahe nädala kestnud üleriigilisi meeleavaldusi teatas asepresident O. Suleiman Mubaraki tagasiastumisest ja võimu üleandmisest armee juhtkonnale. Mubarak oli selleks hetkeks olnud Egiptuse president veidi

alla 30 aasta. Mõned nädalad hiljem teatas Egiptuse kõrgem sõjaväeline nõukogu põhiseaduse tühistamisest ja parlamendi laialisaatmisest (New York Times 2011). Uued parlamendivalimised pidid toimuma sama aasta septembris. Uutel 2012. aastal toimunud presidendivalimistel saavutas võidu Moslemi Vennaskonna kandidaat M. Morsi, kellest sai Egiptuse esimene demokraatlikult valitud president. Morsi püsis võimul veidi üle aasta, kuni 2013. aastal toimunud sõjaväelise riigipöördeni, mille käigus tagandati president ametist ning peatati põhiseaduse kehtivus (Delfi 2013). Praegu on Egiptuses võimul endine relvajõudude ülemkindral Abdel Fattah Al-Sisi, kes valiti 2014. aastal 96% häälteenamusega uueks presidendiks (The Guardian 2014).

2.3 Näiteid reformidest Egiptuses

Esimesed USA toetatud struktuurimuutmise katsed toimusid 1980-ndate aastate keskpaiku Egiptuse põllumajandussektoris, kui tolleaegne põllumajandusminister Y. Wali algatas USAID-i sponsoreerimisel ja järelevalve all uut reformikava (Sadowski 1991, 154).

Reformikava põhimärksõnadeks olid erastamine, põllumajandussektori ümberkorraldamine ja maareform. Juba 1975. aastal, kui president Mubarak valiti asepresidendiks, koormasid Egiptust aina kasvav välisvõlg, ebavõrdsus ja lõhe klasside vahel jm. Pärast Sadati mõrvamist ja tema 1981. aastal presidendiks valimist ei olnud olukord riigis paranenud. Et probleemi lahendada, sai esimeseks sammuks Struktuurilise Kohandamise Programmi loomine (ERSAP). Programm sisaldas kuute komponenti: stabiliseerimise programmi, riigiettevõtete erastamist, hindade liberaliseerimist, kaubanduse liberaliseerimist, investeerimist soodustava poliitika väljatöötamist ja sotsiaalfondide loomist. ERSAP-i programm vähendas üle 20 miljardi dollari võrra Egiptuse võlga, mis omakorda langetas radikaalselt Egiptuse intressimakseid. Abiks olid ka IMF ja Maailmapank, kes töötasid programmi raames välja mitmeid makromajanduslikke reforme eesmärgiga Egiptuse majandus ümber struktureerida. Et tõsta turu konkurentsivõimet ning saada riigikassasse täiendavat tulu, oli oluliseks sammuks 118-ne riigiettevõtte erastamine. Ettevõtteid leidis väga erinevatest valdkondadest, näiteks erastati nii elektri, vee, niisutuse, kanalisatsiooni, transpordi jm riigifirmasid. Enamus saadud tuludest läks eelarvedefitsiidi vähendamiseks (Roccu 2013). Lisaks erastamisprotsessile oli majandusele veel suur mõju ka maareformil. Siiani haldas Egiptuses maad omanik ise koos enda pere või palgatud tööjõuga, rentis maad välja või andis

selle loonusrendile, kus maakasutajatest talunikud andsid osa oma majapidamise saagist maaomanikule. Süsteem oli keeruline, ebaõiglane ning sama isik võis olla kaasatud samal ajal mitmesse erinevatesse lepingutesse ning otsustati, et sellisel kursil enam jätkata ei saa. Uuel maareformil ja seadusemuudatusel oli kolm põhikomponenti ja eesmärki. Esiteks vaadata üle põllumajandusmaa rendihinnad ja vähendada põllumajandusmaa maamaksu. Teiseks muuta põllumajandusmaa rendilepingute kehtivust, et lihtsustada maaomanike elu. Siiani oli rendileping kehtiv igavesti ning rendilevõtjate lepingud pikenesid automaatselt edasi nende pärijatele. Uue seaduse kohaselt sai rendilepingut pikendada vaid kaksteist kuud. Kolmandaks sai hakata maad üsna lihtsalt käest kätte edasi müüma, ning uued maaomanikud said endale õiguse senine rentnik välja tõsta, kui omavahelist uut sobivat kokkulepet ei saavutatud. Varem selles osas maaomanikel erilisi volitusi ei olnud (Bush 1999, 46). Loomulikult selline seadusemuudatus tekitas maaomanike ja rentnike vahel mitmeid konflikte ning selleks, et probleem lahendada, loodi Leppimise Komitee. Sellega seoses kerkis üles uus probleem, kus kaheldi komitee erapooletuses ja usaldusväärsuses ning ilmnisid mitmed korrupsioonijuhtumid. Põllumajandusreformi üleminekuperioodi lõpus olid miljonid maarentnikud veendunud, et riik ei ole võimeline uut seadust täielikult ellu viima. Peaaegu miljon senist talunikku tõsteti rendipinnalt välja ning kadus üle seitsmesaja tuhande töökoha (Roccu 2013, 47). Neoliberalistlikust vaatepunktist lähtudes on selline olukord kahtlemata negatiivne, kuna eelistab üht kindlat sotsiaalset gruppi. Maad võetakse väikeste ja keskmiste rentnike käest ära ning antakse pigem suurematele ja mõjukamatele rentnike käsutusse. Vaatamata nendele nõ hallidele aladele olid uued reformid nii rahvusvaheliste vaatlejate kui ka Egiptuse valitsuse arvates edukad. Suurenesid nii tootmine kui ka erasektori osakaal ja põllumajandussektori jätkusuutlikkus (Ministry of Agriculture and Land Reclamation of Egypt).

Teise olulise reformina võib välja tuua riigi 1996. aasta finants- ja pangandussektori restruktureerimise. Läbi 1980. aastate seisis Mubarak kindlalt IMF-i ja USA majandusreformile vastu. Ta oli ettevaatlik, kuna nii kardinaalsed ja täielikult läbimõttlemata uuendused võisid ohustada Egiptuse elatustaset ja režiimi stabiilsust. Kuid kaheksakümnendate keskel tõi naftahindade langus kaasa rahavoogude vähenemise, välisinvesteeringute- ja Suessi kanali tulude languse. Rahalises mõttes oli Egiptus üsna meeleheitel ning arvestades asjaolusid hakkas IMF-i väljakäidud võlgade kustutamise ja majanduse elavdamise programm tunduma üsna ahvatlev (Roccu 2013, 43). Reformi eeltöö sai alguse 1994. aastal, kui asepresident A. Gore

pandi vastutama USA ja Egiptuse vaheliste majandussuhete ja majanduskasvu eest, mille eesmärgiks oli Egiptuses edendada USA ettevõtete investeringuid. Ta kutsus kokku 15 USA ja 15 Egiptuse rahvusvaheliste suurfirmade esindajat, et julgustada neid koostööle ja uutele investeringutele. USA ettevõtetest kaasati näiteks Motorola, General Electric, Citibank ning Egiptuse poolt tuntumad olid näiteks Egiptuse Briti Bank, Nile Clothing ja Ezz Grupp (Momani 2007). Kuna põhiliseks probleemiks olid intressimäärad, mis olid kasvanud pea 14% üle rahvusvahelise turutaseme, siis esimeseks sammuks sai intressimäärade tasakaalustamine. Püüdes kannatavaid panku päästa, otsustas Egiptuse valitsus hakata IMF-i ettepanekul emiteerima võlakirju. Võlakirjad moodustasid peaaegu 5,5% Egiptuse sisemajanduse koguproduktist ja andsid pankadele täiendavaid toetusi, mis hinnanguliselt olid umbes 10% SKP-st (IMF 1997, 35). Lisaks alandati nõudeid pankade reservhoiustele, mis oluliselt suurendas pankade konkurentsivõimet. Samuti muudeti reservid maksuvabaks, mis omakorda tähendas pankadele taas täiendavat kokkuhoidu. Võrreldes 1990. aastate reformieelse ajaga, muutus peale reformimist 1997. aastal riigi rahandus ja pangandussektor kardinaalselt st. läbiviidud muutused osutusid pangandussektori jaoks vägagi tulusaks. Niipea kui intressimäärad alanesid, kapitali osakaal suurenes. Kui 1990-ndate alguses oli inflatsioonimäär veel 19% aastas, siis 1997-ndaks aastaks langes see 4,6%-ni ning eelarve defitsiit vähenes 15,3%-ilt 1,3%-ni (Roccu 2013, 44). Teine reformide aine pangandussektoris toimus aastal 2003, kui Egiptus sai endale uue pangandusseaduse, uue valitsuse ning uue keskpanga juhi. Kolme aastaga müüdi 94% riigiettevõtete aktsiatest ning Egiptuse Alexandria Pank müüdi 80% ulatuses Itaalia San Paolo Pangale. Allpool olevas Tabelis 2 on ka välja toodud Egiptuse pangandussektori pankade omandistruktuur, millest on näha, et peale reformi riigipankade varad ja hoiused suuresti langesid ning tõusis erapankade osakaal. Erastamisega üritati tugevdada fiskaaldistsipliini, tagada hindade stabiilsus, parandada konkurentsivõimet, normaliseerida intressimäärasid, suurendada investeringuid ning saavutada stabiilne majanduskasv (Roccu 2013, 45).

Tabel 2. Egiptuse pangandussektori omandistruktuur (%) aastatel 1990-2010

	1990	1996	2002	2004	2010
Varad					
Riiklikud pangad	56,8	61,6	58,6	60,4	45,4
Erapangad	43,2	38,4	41,4	39,6	54,6
Hoiused					
Riiklikud pangad	61,5	66,9	60,4	60,1	44,2
Erapangad	38,5	31,1	39,6	39,9	55,8

Allikas: (Roccu, R. 2013, „The Political Economy of the Egyptian Revolution: Mubarak, Economic reforms and failed hegemony“, lk. 45)

Rahandus ja pangandussektori reformid ja makromajanduse stabiliseerimine osutus edukaks ning sillutas teed edasistele reformidele. Edasi järgnesid võrreldes pangandusreformiga veidi vähemtähtsad muudatused nagu riiklike kulutuste vähendamine, maksusüsteemi üle vaatamine, loodi investeringute ministeerium ning pandi paika selge tööjaotus erinevate finantssektori institutsioonide vahel. Rahandusministeeriumi ülesandeks sai vastutada riigieelarve ja selle tasakaalu eest. Egiptuse Keskpank oli vastutav rahapoliitika eest ning Investeringute ministeeriumi roll oli investeringute ülesehitamine ning muuta see välisinvestoritele atraktiivsemaks (Roccu 2013, 46). Uued kokkulepped ja tööjaotus tegid rahandussüsteemi läbipaistvamaks ning tugevdas institutsioonide vahelist koostööd.

Mubaraki valitsus mõistis lõpuks hästi, et reformid ja uuendused on vajalikud nii poliitilistes kui ka majanduslikes sfäärides. Üldiselt võib väita, et Egiptuse reforme viidi läbi kahes etapis. Esimene toimus 1980. aastate lõpus ja 1990. aastate alguses eesmärgiga suurendada investeringuid ning vähendada eelarvedefitsiiti ja välisvõlga. Teine etapp toimus 1990. aastate keskpaiku ja sellest edasi ning mille eesmärk oli läbi viia sügavad struktuursed muutused. Majanduse liberaliseerimine ning ressursside erakättesse suunamisega lahkuti sotsialistlikust ühiskonnast kapitalistlikku ühiskonna ja konkurentsivõimelisema majanduse poole. Neoliberalismi pealetung muutis finantssektori jõudude tasakaalu, kuid mitte selle koosseisu ega usaldusväärust. Arvestades neid elemente, võib väita, et neoliberalism oli hakanud juurduma Egiptuse rahapoliitikasse ning ümberkorraldused ja erastamine kindlasti vähendas autoritaarset korda ning sillutas teed vabama kaubanduse ja demokraatlikuma riigikorra poole.

2.4 Näiteid USAID-i programmidest Egiptuses

Välisabi Egiptusele on olnud USA ja Egiptuse vaheliste suhete juures üheks väga oluliseks elemendiks. Egiptus mängib olulist rolli kogu Araabia poliitmaastikul ning on loomulik, et USA ja Egiptuse koostöö ei puuduta mitte ainult neid kahte riiki, vaid on üheskoos tähtsad kogu Lähis-Ida piirkonnas.

USA on Egiptuses umbes nelikümmend aastat töötanud majanduse arengu ja piirkondliku stabiilsuse nimel. Ameerika Ühendriikide rahvusvahelise arengu agentuur akronüümiga USAID viib ellu tuhandeid erinevaid projekte nii tervisehoiu, hariduse, demokraatia, majanduse kui ka valitsuse tasandil. Hetkel 2015. aasta seisuga on USAID-i interaktiivse kaardi andmetel töös 1904 erinevat projekti.

Majandusliku poolepealt näiteks üritatakse tagada (USAID):

- kiirem ja jätkusuutlikum majanduslik areng
- rohkem investeringuid tulude kasv
- turismi areng
- töökohtade loomine
- vaesuse vähendamine
- Egiptuse rahvusvahelise konkurentsivõime parandamine ja riigi rahandusaparaadi moderniseerimine

Hariduses USAID edendab tähtsaid hariduslikke projekte, millega põhiliselt üritatakse tagada:

- erinevaid tööalaseid ja hariduslikke arenguid
- ehitada raamatukogusid Egiptuse koolidele. Näiteks on kokku ehitatud juba üle 39000 raamatukogu ja lisatud kokku üle 24 miljoni raamatu.

Tervisehoius USAID toetused sisaldavad näiteks:

- puhta vee ja kanalisatsioonisüsteemide arendamine
- rasketele haigustele ravitoetuste jagamine
- panustada lastehalvatuse likvideerimisse. Näiteks alates programmide rakendumise ajast on imikute suremusprotsent langenud 26% ja 31% langenud alla 5 aastaste laste suremus.

Riigitasandil USAID-i eesmärk on:

- luua tugevam ja läbipaistvam õigusriik

- tugevdada valimiskampaaniate mehhanismi
- tagada valitsusväliste organisatsioonide kaitse
- tagada naiste õigusi jne

Programmid on loonud üle saja ühenduse ja kohaliku omavalitsuse algatuse lahendamaks piirkondlikke erimeelsusi.

2.5 Näiteid BMENA programmidest Egiptuses

BMENA on Lähis-Ida ja Põhja-Aafrika piirkonnas tegutsev organisatsioon, mis ühendab inimõigused, demokraatia ja õigusriigi ning rikastab rahvaste ja kultuuride mitmekesisust. Ideaalis oleks BMENA kohaselt nii naised ja mehed, noored ja eakad, vähemused ja enamused, valitsejad ja valitsetavad kõik võrdsed partnerid, kes kujundavad juhtimisprotsessi ning tagavad üheskoos heaolu kõikidele kodanikele. BMENA missiooniks on toetada demokraatiat ja avaliku ruumi kogu BMENA piirkonnas. Missiooni täidetakse kodanikuühenduste loomise ja ühiskonna ning valitsuste vahel sildade ehitamisega. Projektid, millega organisatsioon tegeleb ja ellu viivad on väga erinevatest valdkondadest ning erineva mastaapsusega.

Näiteid projektidest (FFF):

- „Meedia monitooring demokraatia edendamiseks 2011. aasta Egiptuse presidendivalimiste ajal.“ Projekti eesmärk on moodustada meedia-, ja sõnavabadus, mis tagab demokraatlikud ja ausad valimised.
- „Egiptuse kohtusüsteemi iseseisvuse edendamine“ püüab luua tugevamat ja ausamat õigusriiki.
- „Demokraatia läbi kunsti“ üritab noorte seas propageerida demokraatiat ja inimõigusi ning julgustab neid osalema demokraatlikes protsessides.
- „Õigusabi tagamine ja kättesaadavuse parandamine Egiptuse naistele“ seab eesmärgiks madala sissetulekuga naised ning püüab tutvustada neile nende seaduslikke õigusi.
- „Kodanike hääl“ eesmärgiks on luua kontakt parlamendiliikmete ja valitsusega, suurendada hääletusprotsesside vastutustundlikkust ja läbipaistvust.
- „Kodanike hääl detsentraliseerimise suunal“, mille eesmärk on laiendada detsentraliseerimist

- „CATT“ tugevdab ajakirjanike ja valitsusväliste organisatsioonide rolli ning üritab välja juurida ajakirjanduslikku korrupsiooni.

Egiptus on keerukas pikaajalise autokraatliku riigikorra aparaat, kuid taolised projektid ja meetmed üritavad edendada Egiptuse ühiskonda ja majandust ning seeläbi viia Egiptust vabama ja jõukama riigikorra poole.

2.6 USA ja Egiptuse vaheliste suhete põhialused

Poliitilised:

- Egiptus on kõige võimsam, mõõdukam ja tasakaalustatum hääl Araabia maades. Tema positsioon on kriitilise tähtsusega rahu säilitamisel Iisraeli ja ülejäänud Araabiamaailma vahel.
- Egiptuse poliitiline mõjuvõim kujundab piirkonna maailmavaateid ja ühiskonnakorraldust.
- Kairo diplomaatiline korpus on olulise mõjuga nii piirkondlikele kui ka rahvusvahelistele organisatsioonidele.
- Egiptusel on tähtis roll ÜRO-s.
- Egiptusel on tähtis roll Aafrika Ühtsuse Organisatsioonis ning on võimeline mõjutama sündmuseid Aafrikas.

Sõjalised:

- USA ja Egiptuse vahelised militaarsed sidemed on oluliseks lüliks ja keskseks teguriks nendevahelistel suhetel ning saadab mõõduka ja hoiatava signaali kõikidele piirkonna riikidele ja äärmuslikele organisatsioonidele. Egiptuse sõjavägi on sügavalt radikaalse ja äärmusliku islami vastu.
- Ülelendude vabadus, luureandmete jagamine, ligipääs Suessi kanalile, sõjaväe varustamine. Eriti olulised on need punktid sõja ajal.
- Egiptus korraldab iga kahe aasta tagant suurõppust Operatsioon Hele Täht (Operation Bright Star). Need manöövrid saavad tugeva signaali riikidevahelisest tugevast sidemest ning võimest kriisi ajal sõjalist jõudu kiiresti liigutada.

Majanduslikud:

- Egiptus on kõige suurema rahvaarvuga Araabia riik ning tema majandus suuruselt konkureerib Saudi Araabia majandusega.
- USA on teinud Egiptusesse väga olulisi investeeringuid.
- Hiljutised gaasivarude avastamised märgatavalt kasvatavad Egiptuse rolli maailma energiaturul.

Kultuurilised:

- Egiptuse Intellektuaalne ja akadeemiline hääl on piirkonnas mõjukaim. USA vajab haritlaste, usujuhtide ja Egiptuse valitsuse koostööd et võidelda radikaalse islami vastu.

3. VASTUOLUD JA KRIITIKA SEoses USA SEKKUMISEGA EGIPTUSESSE

Erinevad ajaloolised, riigisisised kui ka riigivälised põhjused on aja jooksul Egiptuse viinud autoritaarse riigikorrani. Diktaatorid, dünastiad, sõjaväeline juhtumine, läbipaistvuse puudus, erinevate riigiinstitutsioonide järelevalve puudus, piirangud inimeste vabadusele ja õigustele, laiaulatuslik vähemuste diskrimineerimine on Egiptuses kestnud aastatuhandeid. Lisaks riigisisestest põhjustest kõrval on autoritaarse korra kehtestamisele kaasa aidanud kolonialism ja koloniseerimine. USA sekkumisega Egiptuse siseasjadesse kaasnes vaatamata koostööle ka laiaulatuslik ja suuremahuline pahameel (Mohammad 2007, 110-112). Teisisõnu mõned autokraatlike režiimide pooldajad on tõrksad ja sallimatud demokraatliku mõtteviisi suhtes, kuna see ohustab tingimusi, mis on vajalikud autokraatlike režiimide ja äärmusrühmituste eksisteerimise jaoks. Lisaks oli üldsuse silmis USA süüdi Iraagi kodusõjas, Iisraeli sissetungis Liibanoni ning ebaedus Iisraeli ja Palestiina vahelise konflikti lõpetamisel. Läänele omane ideoloogia ja selle pealesurumine on nende jaoks harjumatu ning on peamiseks põhjuseks, miks Egiptuse ühiskond seda ei salli. Nende reaalne hirm on, et see solvab religiooni, traditsioone ja nende kultuuri. Seetõttu on Egiptuse valitsus avaliku pahameele pärast mõnikord otsustanud demokraatlikke reforme ja projekte mitte ellu viia.

Teine probleem on tekkinud demokraatiakonseptsiooni ja neokonservatistliku ideoloogia vahel. Vastavalt neokonservatismile on demokraatia miski, mis muudab teeb kõik mured lahendatavateks. Neokonservatism võtab arvesse demokraatliku rahu teooriat ja näeb demokraatlike reforme ainsa viisina, kuidas lahendada piirkondlikuid konflikte. Näiteks Iisraeli ja Palestiina konflikti puhul. Kuid reformide läbiviimine ei ole nii lihtne, kui esialgu paistab. Ei ole veel päris selge, milliseid väärtusi tuleks jagada, kuidas neid jagada ning kes neid jagama peaks (Dalacoura 2005, 974).

Kolmanda probleemina võib välja tuua nõ. Camp Davidi paradoksi. Camp Davidi protsess tõi küll kaasa Egiptuse ja Iisraeli vaheliste suhete paranemise ja nõ külma rahu, kuid omakorda halvendas pingeid Lähis-Idas tervikuna. Iisraeli suurima strateegilise ohu likvideerimine võimaldas tal jätkata sõja propageerimist ning sõjaka ähvarduspoliitika jätkamist, mis 2006. aastal tõi kaasa sissetungi Liibanoni, kokkupõrked oma piirialade pärast ning okupeeritud piiriäärsetele aladele sõjatehnika viimise ja Süüria pommitamise. Samal ajal ise tappes ja vangistades lugematul hulgal Palestiinlasi ja pommitades Gaza sektorit (Ali 2012). Need on ainult mõned paljudest vägivaldsetest episoodidest, mis on tänu Egiptuse

mittesekumisele toimunud. Egiptus pigem peaks käituma tasakaalustava jõuna ja üritama tagada rahu, kuid selle asemel on ta hoidnud tahaplaanile ning üsna ebaefektiivselt ja minimaalselt protestinud nende kõikide Iisraeli rikkumiste vastu. Lisaks Camp David mõneti moonutas Egiptuse välispoliitikat, et ühtlustada see USA huvidega. Näiteks Egiptuse relvajõud on meelega aeglased ja hoiavad pigem kaitsvat positsiooni, kuna selline teguviis sobib USA jaoks rohkem, kui agressiivne joon (Ali 2012). Samuti ei nõustunud rahuleppega osa Egiptuse rahvast. Üldsus nõudis Camp Davidi leppe täiendavat ülevaatamist, et parandada teatud puudujääke ja muuta leping vähem ühekülgsemaks. Leping ei kajastanud Egiptuse avalikkuse reaalselt suhtumist Iisraeli ning avalikkus toetas pigem Palestiinat ja islamiliikumist, kui läänelikku ideoloogiat ja Iisraeli (Ali 2012).

Egiptuse ja Iisraeli vaheliste suhete viimase aja üks suurimaid tagasilööke on tekkinud seoses nafta ja gaasi müügiga. Nimelt on Egiptuse üldsus pikka aega kritiseerinud oma korrumpeerunud valitsust, kes müüb USA mõjutusel Iisraelile naftat ja gaasi suuresti alla turuhinna. Egiptlased olid 2011. aastal läbi viidud küsitluse põhjal 73% ulatuses gaasi ja nafta ekspordi vastu. Ainult 9% üldsusest toetas maavarade ekspordi Iisraeli (The Energy Report 2011).

4. ARAABIAMAADE JA EGIPTUSE SUHE USA LIITLASRIIGI IISRAELIGA

Üheks põhjuseks, miks Egiptus oli, on ja jääb oluliseks USA välispoliitika subjektiks, on Araabia ja Iisraeli vaheline konflikt. Araabia riigid on Iisraelile kuulutanud sõja kolm korda (1948, 1967 ja 1973) ning kolmel korral suutis väike riik vapralt oma vaenlased tagasi lüüa. President Ronald Reagan: „Ameerikal tekkis holokausti tõttu moraalne kohustus garanteerida, et Hitleri ajal juutidega tehtu enam kunagi ei korduks. See on tsiviliseeritud maailma võlg Hitleri hulluse kõige suurematele ohvritele“ (Reagan 2011, 317).

USA ja Iisraeli vaheline koostöö sai alguse juba 1948. aastal, kui kuulutati välja Iisraeli riik ning alates sellest ajast saadik olnud Iisrael üheks suurimaks USA liitlaseks ja soosingu objektiks. USA ja Iisrael on loonud omavahel mitmeid bilateraalseid ehk kahepoolseid lepinguid, mis hõlmavad nii poliitilist, majanduslikku, sõjalisi ja kultuurilisi aspekte. Poliitiliselt USA näitab pidevalt oma kindlat toetust Iisraelile, mis kajastub näiteks USA mitmete vetoõiguse kasutamise juhtudest ÜRO resolutsioonide vastu (JVL). Selline USA valitsuse käitumine ja suhtumine on soositud ka USA kodanike endi poolt, kes toetavad Iisraeli peamiselt usulistel põhjustel. Tänu sellisele soosingule on Iisraelist kujunenud ainsana demokraatliku ja Lääneliku mõtlemisega riik terves Lähis-Idas ning on seelses piirkonnas väga oluline USA liitlane. Näiteks majanduslikult on Iisrael alates 1976-ndast aastast olnud üheks suurimaks USA poolt välja antavaks arenguabi ja toetuse saajaks. Summad ulatuvad igal aastal umbes kolme miljardi dollarini, mis on umbkaudu viiendik USA kogu väljajagatavast välisabist (Mark 2005).

Sõjaliselt sai USA ja Iisraeli bilateraalne side alguse 1967. aastal seoses kuuepäevase Araabia-Iisraeli sõjaga, kus USA hakkas Iisraeli oma relvastusega toetama. Sellest sõjast alguse saanud suhe on kestnud ning areneb tänapäevani, millega nüüd tänapäeval kaasneb ka sõjaliste operatsioonide läbiviimine, kahepoolne relvade arendus, luurealane koostöö ning vastastikune sõdurite lähetamine õppustele jne. Need näited kinnitavad vägagi hästi, kui eriline tähtsus ikkagi Iisraelil USA jaoks on. Vaatamata sellele leidub siiski ka mõningaid vastupidiseid juhtumeid. Näiteks 2003. aastal president G. W. Bush tegi otsuse toetada Iisraeli ja Palestiina vahelise rahuplaani loomist, millega kaasnes ka iseseisva Palestiina riigi loomine. Rahuplaaniga nõuti Iisraelilt oma vägede väljaviimist Palestiinast, ebaseaduslike asumaade

laialisaatmist ja uute asumaade likvideerimist. See oli esimene kord, kui USA nii avalikult avaldas oma toetust ÜRO-le ja Palestiinale, mitte Iisraelile (BNS 2003).

Clintoni administratsioon põhiliselt keskendus Lähis-Idas Araabia ja Iisraeli rahuprotsessile. Seda sellel lihtsal põhjusel, et sealsed konfliktid mõjutavad ja panevad ohtu kogu regionaalse stabiilsuse ning omavad suurt mõju ka majandusele. R. Pelletreau tõi välja administratsiooni põhimõtted ja motiivid: „USA on seotud mitmete projektidega, mis peaksid aitama Lähis-Idas arendada rahu, läbirääkimisi ning integreeritust ja mis aitavad saavutada meie eesmärgid. Need põhimõtted kujutavad endast Iisraeli turvalisuse ja heaolu tagamist, säilitada ja hoida kokkuleppeid, mis tagavad Pärsia lahe piirkonnas stabiilsuse ja kaubandusliku ligipääsu sealsetele ressurssidele, võidelda terrorismi ja relvade leviku vastu ning läbi viia poliitilisi ja majanduslikke reforme (Pelletreau 1996, 2-3). Clinton algatas ka mitmeid täiendavaid diplomaatilisi ja majanduslikke projekte, eesmärgiga lahendada konflikte ja muuta sealne piirkond võimalikult stabiilseks. Põhiliselt see kujutas endast vaheliste läbirääkimiste vahendamist ja lihtsustamist Iisraeli ja Palestiinaga ning vähemal määral ka Jordaania, Süüria ja Liibanoniga. Lõppkokkuvõttes osutus Clintoni üsna edukaks, mis viis 1993. aasta Oslo rahulepingu allkirjastamiseni ja Iisraeli ning Jordaania vaheliste suhete normaliseerumiseni 1994. aastal. Need sündmused ennustasid lootust Araabia-Iisraeli konflikti lahendamisele ning mille tulemusena stabiliseerus käimasolev rahuprotsess. USA tollaegne riigisekretär W. Christopher väitis, et administratsiooni ülesanne oli ümber kujundada rahu niiviisi, et see poleks mitte rahu valitsuste, vaid inimeste ja rahvuste vahel. Valitsused saavad teha rahu, valitsused saavad edendada ja arendada majanduskasvu, kuid ainult inimesed ja erasektor saavad juhtida rahuks vajaliku jätkusuutliku arengu ressursse. Ainult erasektor saab tagada rahu, mis kestab (Momani 2007).

Viimase kolmekümne aastaga on Iisraelist saanud Egiptuse jaoks väga oluline partner. Iisraeli endine kaitseminister B. Ben-Eliezer, kes on tuntud oma tihedate sidemete poolest Egiptuse valitsusega on väitnud et: „Egiptus pole mitte ainult meie lähim sõber, vaid meie side ületab ka strateegilised piirid“ (Kershner 2011). Egiptuse ja Iisraeli vaheline side on üsna eriline. Aastal 1977 veel ei olnud Iisraeli ja Egiptuse vahelised suhted eriti head. Iisrael kontrollis endiselt suurt osa Siinai poolsaarest ja riikidevahelised rahuläbirääkimised olid ummikseisus. Iisraeli tollaegne peaminister M. Begin oli suur ekspansionistliku poliitika toetaja. Egiptuse tollaegsele presidendile Sadatile selline mõtteviis ei meeldinud ning otsustas midagi ette võtta ning planeeris endale reisi Jeruusalemma. Egiptuse üldsuse reaktsioon

sellisele sammule oli valdavalt positiivne. Paljud Egiptlased olid Iisraeliga rahu sõlmimise vastu, kuid samas olid nad väsinud pikaajastest pingetest. Araabia riikidest ainult Sudaan, Omaan ja Maroko toetasid Sadati reisi. Teised Araabia riigid samal ajal väljendasid šokki ja nõrdimust ning tundsid, et Sadat oli neid reetnud. 1977. aasta detsembris alustas Egiptus rahuläbirääkimisi Iisraeliga, mis kestsid mitu kuud, kuid 1978. aasta septembriks oli selge, et rääkimised olid jõudnud taas ummikusse. Siinkohal sekkus protsessi USA, kes kutsus Sadati ja Begin'i Ameerikasse Camp Davidisse, et läbirääkimisi neutraalsel pinnal jätkata ja hoida vähemalt diplomaatilisel tasandil Egiptuse ja Iisraeli vahelist suhtlust stabiilsena. Läbirääkimised kandsid vilja ning mõned kuud hiljem 1979. aasta märtsis allkirjastasid Iisraeli peaminister Begin ja Egiptuse president Sadat Camp Davidi rahuleppe ning lõpetasid vaenutegevuse ja sillutasid teed vastastikuse sõpruse poole (ISA). Nad jagavad omavahel riigipiire ja allkirjastatud rahuleping sai regionaalse stabiilsuse üheks nurgakiviks, mis lõpetas sõja ja demilitariseeris Siinai poolsaare. Iisrael nõustus oma väed poolsaarelt tagasi tõmbama ning viia need rahvusvaheliselt tunnustatud riigipiiri äärde, loobuda enda loodud asulatest ja sõjaväebaasidest ning hõivatud naftaväljadest ja Egiptus pidi esimese Araabia riigina ametlikult tunnustama Iisraeli riigi iseseisvust. Nii tekkis püsiv piir kahe riigi vahel ja pandi alus tihedamatele diplomaatilistele ja majanduslikele suhete loomisele. Mõlemad pooled allkirjastasid USA-ga memorandumi, kus märgiti ära mõlema poole kohustused ning lepingu rikkumise tagajärjed. Lisaks nägi leping ette ka Iisraeli laevade vaba juurdepääsu Suessi kanalile ning Aqaba lahe ja Tirani väina rahvusvahelisteks veeteedeks muutmise. Siiani oli mereteelise riikidevaheliste pingete üks olulisi põhjuseid (IMFA). Tirani väin on umbes 13 kilomeetri laiune ala Siinai- ja Araabia poolsaarte vahel (Wikipedia). Majanduslikult võitsid rahuleppega kõik osapooled. USA toetus Iisraelile tõusis umbes 3 miljardi dollarini ning toetus Egiptusele 1.3 miljardi dollarini aastas. Lisaks vähenes riikide kaitsekulutuste osakaal, mis oli näiteks Iisraeli puhul 1979. aastaks jõudnud juba 30%-ini SKP-st (Freedland 2011). Majandussuhete paranemine sai veelgi hoogu sisse 1981. aastal Hosni Mubarak'i presidendiks saamisega. Riigid lõid omavahel näiteks mitmeid kaubandusleppeid ja ühiseid tööstustsoone, mis võimaldasid ettevõtetel hakata kaupu eksportima tollimaksuvabalt. Lisaks vaba ligipääs Aqaba lahel olevatele sadamalinnadele hoogustas jõudsalt riikidevahelist kaubavahetust.

Suurem osa Iisraeli riiklusest on pideva palestiinlastest tuleneva terroriohu tõttu möödunud sõjaseisukorras ning väike riik peab end tema hävitamist vandunud naabritele pidevalt tõestama. Juba selles konfliktist piisab, et muuta lähis-ida püssirohutunniks. Kuid

araablaste seas valitsevad eelarvamused ja vaenulikkus teevad olukorra veelgi plahvatusohtlikumaks. Võib ära mainida ka araablaste seas usulisel alusel valitsevaid erimeelsusi ja moslemite omavahelist võitlust, keda ühendab soov Iisrael hävitada. Camp Davidi kokkulepped tegid Sadatist USA ja Euroopa silmis kangelase ning ka Egiptuses oli reaktsioon üldiselt positiivne. Negatiivselt olid meelestatud vaid poliitiline opositsioon ja Moslemivennaskonna liikmed. Araabiamaaade silmis oli Egiptus neid reetnud ning ta visati välja Araabia Liigast, mille asutamise juures oli ta ise olnud ning ka mõningatest teistest Araabiamaaade institutsioonidest.

KOKKUVÕTE

Pikas perspektiivis vaadatuna ei saa stabiilsust osta vabaduse arvelt. Niikaua kuni Lähis-Ida jääb regiooniks, kus demokraatiat ja vabadust ei austata, liigub ta endiselt käegalöömise ja majandusliku ning poliitilise stagnatsiooni taktis. Riikides, kus igapäevaselt lokkab vägivald ja relvade levik, ei saa lähemas tulevikus saada demokraatlikuks riigiks. Just sellepärast ongi nõ. maailmapolitseinik USA võtnud vastu otsuse hakata viima demokraatiat lähis-ida riikidesse ning aidata neil välja tulla senisest allakäigu kursist. See strateegia nõuab nii visadust, energiat kui ka rohkelt ressursse. Sellisel plaanil on vaid üks eesmärk, milleks on luua kõikides maailma piirkondades demokraatlik riigikord, tagada inimõigused ning suurendada ühiskonna heaolu. Seda sellel lihtsal põhjusel, et demokraatia kohaselt vabadus viib rahuni ning teatavasti tänapäeva maailmas demokraatlikud riigid omavahel ei sõdi.

Ideoloogia annab valitsussüsteemile moraalse aluse. USA puhul on selleks ideoloogiaks neoliberaalsed demokraatilised väärtused mida ta üritab terves maailmas propageerida. Demokraatia laiendamine toimub peamiselt kahel viisil. Üheks viisiks on autoritaarsetele režiimidele avaldatud avalik surve demokraatlike riikide valitsuste poolt, mille eesmärgiks on võimuvahetus poliitilises eliidis ja luua selline poliitiline ladvik, kes suudab rajada demokraatia toimimiseks vajalikud institutsioonid. Teiseks demokraatiat edendavaks jõuks on aktiivne kodanikuühiskond, kes aitab kaasa ja toetab demokraatlikku maailmavaadet.

USA välispoliitikal on Egiptusele alati olnud ning on ka tulevikus märkimisväärne mõju. Ühiskonda edendavad projektid ja algatused on suuresti panustanud Egiptuse arengusse, kuid et need oleksid tõhusamad, peab USA oma kuvandit muutma ja oma mitte just kõige paremat mainet avalikkuse ees parandama. USA poliitikad on alati soosinud Iisraeli, seega suur osa moslemitest ei usalda USA-d. Moslemeid ja Egiptuse kodanikuühiskonda tuleb veenda, et demokraatia ja inimõiguste tagamise soov ei ole mingisugune pettus, vaid see üritab neid aidata. Kuigi Egiptuse valitsus on kindlalt seisnud USA kõrval ja teda toetanud, siis USA kongress on viimasel ajal arvamusel, et Egiptus on võtnud Iisraeli küsimuses uue suuna. Egiptuse avalikkus tajub jõuetust ning võõrandumist, mistõttu tulevikus USA uueks väljakutseks saab partnerlussuhete taasloomine, mis rahuldab kõikide osapoolte huve ning säilitab rahu. Mubarak'i ajastu on möödas ning mõlemad osapooled tunnistavad, et suhted on muutunud. USA valitsus peaks tegutsema, et tagada samasugune omavaheline suhe ja pühendumus, nagu oli viimasel veerandsajandil.

Käesolevas bakalaureusetöös uuriti USA ja Egiptuse vahelisi suhteid 20 sajandi lõpul ning 21. sajandi alguses ja analüüsis suhete arengut, USA eesmärke Egiptuses ning kuidas ja milliste vahenditega neid eesmärke ellu viidi. Töö näitab, kuidas erinevad presidendid ja nende välja öeldud laused, ideed ja terminoloogiad võivad erineda, kuid nende eesmärk Egiptuses jääb samaks. Selleks eesmärgiks oli arendada kogu Egiptuse ühiskonda, muuta läbi abiprogrammide ja projektide riigi toimimist efektiivsemaks ning suurendada rahulolu kodanike seas. Uuringu tähtsus seisneb põhjalikus Ameerika ühendriikide ja Egiptuse vaheliste suhete analüüsis, keskendudes erinevatele reformidele ja projektidele ning näitab millisel määral on Egiptus ja USA omavahel integreerunud ja millistes valdkondades koostööd teinud. Uuring on oluline ka Ida ja Lääne suhete mõju poolest Lähis-Ida regioonile, kui tervikule ning selgitab ja loob lugejale selge arusaama USA välispoliitikast Lähis-Ida suunal.

Uuringu põhjal võib väita, et Egiptus on geograafiliselt üks tähtsamaid USA liitlaseid. Ajalooliselt olid riikidevahelised head suhted kriitilise tähtsusega, kuna see minimeeris Lähis-Idas Nõukogude Liidu mõjuvõimu ning aitas kaasa rahule Araabiamaade ja Iisraeli vahel. Samuti on Egiptusel tugev mõju piirkonna poliitilistele ja usulistele ideoloogiatele ning selle kultuurile. Uuringust selgus, et demokraatlikum ja vabam riigikord Egiptuses ootuspäraselt mõjutab tervet Lähis-Ida kultuuriruumi ja on eeskujuks teistele autokraatlikele riikidele. Lisaks on USA investeerinud Egiptusesse tohutul hulgal erinevaid ressursse ja andnud tohutul hulgal majanduslikku abi erinevate programmide ja projektide näol. Ilma USAID-i abita ei oleks Egiptus praegu sellisel arengutasemel nagu ta praegu on. Peamiseks arenguabi andmise põhjuseks on piirkonna stabiilsuse säilitamine ning inimeste õiguste tagamine, mis on oma eesmärgi ka täitnud ning viinud Egiptust edasi lääneliku heaoluühiskonna poole.

Käesoleva bakalaureusetöö koostamisel on kasutatud peamiselt teemakohaseid raamatuid, artikleid, aruandeid ning muid internetmaterjale. Tulenevalt sellest, et eestikeelset teemakohast materjali leidub üsna vähe, on enamasti kasutatud inglisekeelseid allikaid.

SUMMARY

THE ROLE AND AIMS OF THE UNITED STATES OF AMERICA IN EGYPT IN LATE 20TH AND EARLY 21ST CENTURIES

Raido Pruul

In the long term you cannot purchase stability at the expense of liberty. As long as the Middle-East remains the region where democracy and freedom are not respected, it still moves neglectfully and at the pace of economic and political stagnation. In countries where violence and weapons are running rampant every day cannot become a democratic country in the foreseeable future. This is why so called world police USA has started to lead out and bring expand democracy in the Middle-East countries and help them to come out from the current rate of degradation. This strategy requires stamina, energy and a lot of resources. Such plans have only one goal which is to create a democratic form of government in all regions of the world to ensure the Basic human rights and enhance the well-being of the society. All that because democracy usually leads to peace and as known to the modern world, democratic countries do not fight with each other.

Ideology gives the moral basis to the government. In the case of US it is the ideology of liberal-democratic values. And the US is trying to promote those values in all over the world. The expansion of democracy functions primarily in two ways. One way is to pressure authoritarian regimes by the governments of democratic countries. This aims to change the leadership in the political elite and create a new political elite who will be able to build the necessary institutions for the functioning of democracy. Second driving force that promotes democracy is an active civil society which contributes to and supports the democratic ideas.

US foreign policy has always had and will have a significant impact on Egypt. Projects and initiatives that encourages society are largely contributed to the development of Egypt but if they want to be more efficient in the future, the US has to change its image and reputation in front of the public. US policies has always favoured Israel therefore a large proportion of Muslims do not trust the US. Muslims and Egyptian civil society must be convinced that the desire for democracy and human right is not some sort of scam, but it is trying to help them. Although the Egyptian government has stood firmly alongside the US and has always supported

it, the US congress is in an opinion that Egypt has taken a new direction in the matter of Israel. Egyptian public has a perception of powerlessness and alienation which is why the US is facing a new challenge in the future. The challenge is to re-establish the partnerships that will satisfy the interests of all parties and maintain peace between all parties. Mubarak era is over and both parties acknowledge that the relationship has changed. US government should act to ensure the similar relationship as it was in the last quarter of a century.

In this thesis the US and Egyptian relations has been studied between the late 20th century and early 21st century and analysed the development of the relations, US goals in Egypt and how and by what means these goals were implemented. The study shows how different presidents and their spoken phrases, ideas and terminologies may differ but their purpose in Egypt remains the same. The importance of the study lies in the comprehensive analysis of the relations between the US and Egypt and focuses on the various reforms, projects and furthermore shows the extent of integration between the countries and shows the areas of cooperation. The study is also important in terms of relation impact to the Middle-East as a whole and explains and provides a clear understanding of US foreign policy in the Middle-East.

The thesis concludes that Egypt is geo-strategically one of the most important ally to the US. Historically the good relations between the countries had a critical importance because it minimized the Soviet Union influence in the Middle-East and contributed to peace between Israel and the Arab countries. Egypt also has a strong impact on the region's political and religious ideologies and its culture. The thesis reveals that a freer and more democratic regime in Egypt as expected, affects the entire Middle-East and its culture. Also it sets an example to other autocratic regimes. In addition the US has invested a huge amount of different resources to Egypt and has given a massive amount of economic assistance to various programs and projects. Without the USAID's assistance, Egypt would not be in that level as it is now. The main reason for giving development assistance is to preserve the stability of the region and the human rights of the people. The aid has fulfilled its purpose and has led Egypt further towards the well-being of Western society.

This thesis has primarily constructed using different books, articles, reports and other electronic materials. Due to the fact that the topical literature in Estonian basically does not exist therefore mainly English based sources are used.

VIIDATUD ALLIKAD

- Abdalla, N. H. (2006). Civil Society in Egypt: A Catalyst for Democratization?.
http://www.icnl.org/research/journal/vol10iss4/special_2.htm
- Ali, A. (2012). The President and the fatal trilateral logic of US, Egyptian and Israeli relations.
<https://www.opendemocracy.net/amro-ali/president-and-fatal-trilateral-logic-of-us-egyptian-and-israeli-relations>
- Araabia Inimarengu raport, (2002). Creating Opportunities for Future Generations. lk. 2.
- Ayubi, N. (1995). Over-stating the Arab State: Politics and Society in the Middle East.
- BBC, (1979). Israel and Egypt shake hands on peace deal.
http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/march/26/newsid_2806000/2806245.stm
- BNS (2003). Kas alternatiivne plaan toob rahu?.
<http://www.delfi.ee/news/paevauudised/valismaa/kas-alternatiivne-plaan-toob-rahud?id=6781092>
- Brumberg, D. (2002). The Trap of Liberalized Autocracy. lk. 61.
- Bush, G. W. (2003). President Bush Discusses Freedom in Iraq and Middle East.
<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2003/11/20031106-2.html>
- Bush, R. (1999). Economic Crisis and the Politics of Reform in Egypt. lk 46.
- Carapico, S. (2009). What does it mean What Does It Mean, Promoting Democratization?. lk. 7.
- Carothers, T. (2000). The Clinton Record on Democracy Promotion. lk 1.
<http://carnegieendowment.org/files/16carothers.pdf>
- Clinton, W. (1993). The President's News Conference With President Hosni Mubarak of Egypt.
<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=46011>
- Copeland, D. (2010). Hard power vs. soft power.
<http://www.themarknews.com/articles/895-hard-power-vs-soft-power>
- Cordesman, A. (1999). Transitions in the Middle East: An Address to the 8th U.S. Mideast Policymakers Conference.
- Dahl, R. A. (1998). On democracy. lk 45.
- Dalacoura K. (2005). US democracy promotion in the Arab Middle East since 11. September 2001: a critique. lk. 974.
- Freedland, J. (2011). Iisrael ja Araabia kevad.
- Lind, M. A. (2013). Sõjaväeline riigipööre Egiptuses: armee tühistas põhiseaduse ja kukutas president Mohamed Morsi.
<http://www.delfi.ee/news/paevauudised/valismaa/sojavaeline-riigipoore-egiptuses-armee-tuhistas-pohiseaduse-ja-kukutas-president-mohamed-morsi?id=66388582>
- Gerges, F. (2000). The end of the Islamist insurgency in Egypt?: costs and prospects.
<https://www.questia.com/library/journal/1P3-63386230/the-end-of-the-islamist-insurgency-in-egypt-costs>
- Greenhouse, S. (1991). Half of Egypt's \$20.2 Billion Debt Being Forgiven by U.S. and Allies.
- Harvey, D. (2005). A Brief History of Neoliberalism. lk 8.
- Held, D. (2006). Models of Democracy.
- IMF (1997). The Egyptian stabilization experience: an analytical retrospective. lk 35.
<http://www.eldis.org/go/home&id=26125&type=Document#.VU1EtmqBc>

- Israel Ministry of Foreign Affairs
<http://www.mfa.gov.il/mfa/foreignpolicy/peace/guide/pages/israel-egypt%20peace%20treaty.aspx>
- Israel State Archives. (1977). No More War: The Peace Plan of the Israeli Government and President Sadat's Journey to Jerusalem, November 1977, Documents on the Background to Sadat's Visit and the Israeli Government's Reaction.
http://www.archives.gov.il/ArchiveGov_Eng/Publications/ElectronicPirsum/SadatVisit/
- Kershner, I. (2011). Israeli concern for peace partner.
<http://www.thecourier.com.au/story/915535/israeli-concern-for-peace-partner/>
- Kessler, G. (2005). Rice Drops Plans for Visit to Egypt.
<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/articles/A54613-2005Feb25.html>
- Kirkpatrick, D. (2011). Egypt Erupts in Jubilation as Mubarak Steps Down.
http://www.nytimes.com/2011/02/12/world/middleeast/12egypt.html?_r=1
- Kingsley, P. (2014). Abdel Fatah al-Sisi won 96.1% of vote in Egypt presidential election, say officials.
<http://www.theguardian.com/world/2014/jun/03/abdel-fatah-al-sisi-presidential-election-vote-egypt>
- Landau, E. (2002). Egypt nuclear dilemma.
<http://www.inss.org.il/index.aspx?id=4538&articleid=1770>
- Looney, R. E. (2014). Handbook of US-Middle East Relations. lk 243.
- MacFarouhar, N. (2005). Mubarak Pushes Egypt to Allow Freer Elections.
http://www.nytimes.com/2005/02/27/international/middleeast/27egypt.html?_r=0
- Mark, C. (2005). Israel: U.S. Foreign Assistance.
<http://www.fas.org/sgp/crs/mideast/IB85066.pdf>
- Ministry of Agriculture and Land Reclamation
http://www.agr-egypt.gov.eg/En_Default.aspx
- Mohamad A. (2007). Democracy promotion in Arab politics. lk 110-112.
- Momani, B. (2007). A Middle East Free Trade Area: Economic Interdependence and Peace Considered.
http://www.readcube.com/articles/10.1111%2Fj.1467-9701.2007.01036.x?r3_referer=wol&tracking_action=preview_click&show
- NSC (1995). A National Security Strategy of Engagement and Enlargement. lk.5.
<http://nssarchive.us/NSSR/1995.pdf>
- Nutt, M. (2006) Suessi kriisi kurb juubel.
<http://www.diplomaatia.ee/artikkel/suessi-kriisi-kurb-juubel/>
- Pelletreau, R. (1996) American Objectives in the Middle East. lk. 2-3.
- Quandt, W. (1990). The United States and Egypt: An Essay on Policy for the 1990s. lk 5.
- Rice, C. (2005). Remarks at the American University in Cairo.
<http://2001-2009.state.gov/secretary/rm/2005/48328.htm>
- Roccu, R. (2013). The Political Economy of the Egyptian Revolution: Mubarak, Economic reforms and failed hegemony. lk. 45-47.
- Sadowski, Y. (1991). Political Vegetables?.
<https://www.foreignaffairs.com/reviews/capsule-review/1991-12-01/political-vegetables-businessman-and-bureaucrat-development>
- Seliste, T. (2006). Ekspansionistliku demokratiseerimise ohtudest.
<http://www.diplomaatia.ee/artikkel/ekspansionistliku-demokratiseerimise-ohtudest/>

- Sharp, J. M. (2005). Egypt: 2005 Presidential and Parliamentary Elections.
<http://fpc.state.gov/documents/organization/54274.pdf>
- Reagan, R. (2011). Ronald Reagan, Ühe Ameeriklase elu. lk 124, 317.
- Snider, E. A., Faris, D. M. (2011). The Arab Spring: U.S. Democracy Promotion in Egypt.
<http://mepc.org/journal/middle-east-policy-archives/arab-spring-us-democracy-promotion-egypt?print>
- Sowers, J. (2000). Egypt's Economy: U.S. Interests and Market Reforms. lk 2.
<http://www.iwar.org.uk/news-archive/crs/22889.pdf>
- The Energy Report (2011). Egypt PM Orders Gas Contract Price Review.
<http://www.theenergyreport.com/pub/na/egypt-pm-orders-gas-contract-price-review>
- The Telegraph (2011). Most US aid to Egypt goes to military.
<http://www.telegraph.co.uk/finance/financetopics/8290133/Most-US-aid-to-Egypt-goes-to-military.html>
- UNODA <http://www.un.org/disarmament/WMD/Nuclear/NPT.shtml>
- USA, Egypt (1999). Agreement between USA and Egypt concerning the development of trade and investment relations.
<http://investmentpolicyhub.unctad.org/Download/TreatyFile/2496>
- USAID. (2002). Foreign Aid in the National Interest: Promoting Freedom, Security, and Opportunity. lk. 7.
- USAID. <http://www.usaid.gov/egypt>
- United Nations. USA Vetoes of UN Resolutions Critical of Israel.
<http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/UN/usvetoes.html>
- Walker, E. (1997). United States-Egyptian Relations: Strengthening Our Partnership. lk 150.
- Whitaker, B. (2005). How Mubarak won the election.
<http://www.theguardian.com/world/2005/sep/13/worlddispatch.egypt>
- Wikipedia. Straits of Tiran. http://en.wikipedia.org/wiki/Straits_of_Tiran

LISAD

Lisa 1. Kaardid

Joonis 1. Lähis-Ida kaart, Egiptus, Iisrael

Allikas: (Newsday 2011,

http://www.newsday.co.tt/galeria/2011-02-02-3-4_A_egypt_israel_map.jpg)

Joonis 2. Siinai poolsaar, Suessi kanal, Tirani väin

Allikas: (Fox News 2014,

<http://www.foxnews.com/world/2014/09/09/did-egypt-offer-to-solve-palestinian-problem>)